

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

**CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

XII

Editor: Dr. Crișan Mușețeanu

ISSN 0255-6812

**CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

XII

BUCUREȘTI
2003

Editor: Dr. Crișan Mușețeanu

Redactor șef: Dragomir Popovici

Tehnoredactare: Daniela Iacovache, Cristina Joița

Desene: Georgiana Ducman, Corina Dănilă

Foto: Marius Amarie

Coperta: Andrei Mărgărit

Colectivul de redacție:

Dr. Gheorghe Trohani

Dr. Liviu Petculescu

Dr. Anca Păunescu

CUPRINS

I. EMIL CONDURACHI

REPERE BIOGRAFICE	11
Răzvan Theodorescu - Profesorul meu	15
Zoe Petre - Pater	16
Alexandru Vulpe – Emil Condurachi – director	18
Mircea Petrescu-Dîmbovița - Academicianul Emil Condurachi la 90 ani de la naștere	20
Ion Barnea - Emil Condurachi și arheologia creștină	27
Alexandru Suceveanu - 90 de ani de la nașterea lui Emil Condurachi	29
Mihai Bărbulescu – Emil Condurachi – 90 de ani de la naștere	32
Constantin Preda - Profesorul Emil Condurachi – numismatul	34
Gavrilă Simion – Un cuvânt pentru profesorul meu	37
Mihai Irimia - Emil Condurachi Și Dobrogea	40

II. RAPOARTE DE SĂPĂTURĂ

Radu Coman, Elena Rența, Gh. Matei, Silviu Oța - Raport de cercetare arheologică pe anii 2001-2003 la Orașul de Floci (com. Giurgeni, jud. Ialomița)	45
---	----

III. ARTICOLE

Radian Romus Andreescu, Traian Popa - Sultana-Malu Roșu. Catalog selectiv	59
Radian Romus Andreescu, Pavel Mirea, Ștefan Apope - Cultura Gumelnița în vestul Munteniei. Așezarea de la Vitănești, jud. Teleorman	71
Doina Leahu - Considerații cu privire la falerele de aur din epoca bronzului descoperite pe teritoriul României.	89

Sorin Oanță-Marghitu - <i>"Fenomenul Cernavoda III-boleráz": după 30 de ani</i>	109
Rodica Boroffka, George Trohani - <i>Necropola getică de la Canlia, com. Lipnița, jud. Constanța</i>	139
Doina Șeclăman, Marin Șeclăman, George Trohani - <i>Contribuții la studiul ceramicii getice din Câmpia Română</i>	199
Mircea Negru, Alexandru Bădescu, Romeo Avram - <i>Amfore de tip kăpitan II în Dacia romană</i>	231
Silviu Oța, Katiușa Pârvan - <i>Monede medievale descoperite la Piua Petrii în campaniile arheologice din anii 1996, 1998-1999 (I)</i>	241
Anca Păunescu, Eugen S. Teodor - <i>L'établissement rural médiéval des XVI-XVII siècles de Brănești-Vadu Anei</i>	249

IV. STUDII

Mircea Anghelinu - <i>Note privind impactul marxismului în teoria și practica arheologiei preistorice din România</i>	275
Dragomir Popovici - <i>Area organization, arrangement and use in the Cucuteni, phase A Culture (I)</i>	303
Eugen Silviu Teodor - <i>O frontieră incertă a lumii romane - Câmpia Dunării de Jos în epoca lui Justinian</i>	323

V. CERCETĂRI PLURIDISCIPLINARE

Adrian Bălășescu, Valentin Radu - <i>Studiul materialului faunistic descoperit în tell-ul de la Vitănești (jud. Teleorman): nivelul Gumelnița B₁</i>	361
Constantin Haită, Valentin Radu - <i>Les zones de rejets menageres de la culture Gumelnita: temoins dans l'évolution chrono – stratigraphique des tells. Etude micro-morphologique et archaeo-ichthyologique sur le tell d'Hârsova (dep. Constanța).</i>	387

VI. NOTE

Elvira Ciocea Safta - <i>Un ac de bronz cu cap globular din Transilvania</i>	407
Christina Elena Știrbulescu - <i>Considerații privind sarcofagul "Ghica"</i>	413

- Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna** - Precizări cu privire la unele reprezentări de pe inele medievale din secolele XIV-XV 425
- Adina Boroneanț, Mihai Vasile** - *Protecția monumentelor istorice în România. Partea I-a - legislația și aplicarea ei anterior anului 1989* 431

VII RECENZII

- Crișan Mușeteanu** - *Kevin Greene, The Pre Flavian Fine Wares, Report un the Excavations at Usk 1965-1976 University of Wales Press, Cardiff, 1979, 165 p., 55 figures.* 449
- Crișan Mușeteanu** - *Tatyana Cyjecticanin, Glazed pottery from Upper Moesia, Beograd, 2001, 149 pages, 8 illustrations, 2 maps.* 451
- Crișan Mușeteanu** - *Ioan C. Opriș, Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec IV – VI p. Chr) 241 pagini, 64 planșe, editura Enciclopedică, București 2003.* 453
- Silviu Teodor** - *Florin Curta - The Making of Slavs: History and archaeology on the Lower Danube Region, cca. 500-700 Oxford University Press, 2001 (350 p. + două anexe, index, bibliografie)* 457
- Rodica Oanță-Marghitu** - *Éva Garam, Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. Bis zum Ende des 7. Jahrhunderts, în Monumenta Avarorum Archaeologica, Vol 5, Budapesta, 2001; 24 de figuri în text, 139 de planșe alb-negru, 60 de planșe color și o anexă* 469
- Necrolog** 473
Radu Florescu

Ioan C. Opriș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec IV – VI p. Chr)*, 241 pagini, 64 planșe, editura Enciclopedică, București 2003.

În ultimul timp în spațiul dobrogean preocupările privind ceramica romană, atât cea de epocă timpurie cât și din perioadă târzie, s-au înmulțit în mod semnificativ. Fie în cadrul unor monografii, fie în capitole special dedicate, ceramica este studiată într-o serie de mari situri romane și romano-bizantine din Dobrogea.

Să amintim doar contribuțiile lui Alexandru Suceveanu privind Histria, Alexandru Barnea și Ioana Bogdan pentru Tropaeum Traiani, precum și cele ale lui Andrei Opaîț și Florin Topoleanu de curând apărute. Lor vine să li se adauge acum lucrarea tânărului arheolog Ioan C. Opriș intitulată “Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec. IV – VI p. Chr)”.

Lucrarea își are la origine teza de doctorat cu același nume a autorului. Capidava este una din cetățile romane de pe Dunăre, îndelung cercetate datorită strădaniilor profesorilor Grigore și Radu Florescu, rezultatele acestor cercetări fiind cunoscute printr-un volum monografic, precum și prin numeroase alte studii și articole apărute în reviste de specialitate. Am putea spune ca lucrarea lui Ioan C. Opriș este un al doilea volum monografic al cetății.

Purcedând la analiza ceramicii romane târzii și paleobizantine, autorul își alege în mod judicios, după părerea noastră, să prezinte piesele descoperite într-un complex închis, este vorba de așa-zisul “corp de gardă” care este în fapt un *horreum* roman târziu, identificare care îi aparține autorului, fiind din acest punct de vedere pe o poziție diferită de cea a profesorului Radu Florescu.

Cronologia acestui complex din care face parte volumul cel mai mare al ceramicii

se plasează între veacului al IV-lea și ultima parte a secolului al VI-lea. Am remarca faptul că autorul vorbește atât în titlul lucrării cât și în cuprinsul ei, de ceramică romană târzie și paleobizantină neprecizându-se granița dintre aceste noțiuni. Personal pentru epoca în discuție, doar sintagma romană târzie ni se pare suficientă. În analiza formelor Ioan C. Opriș s-a oprit asupra unei departajări a vaselor după funcționalitatea lor și în cadrul fiecărui capitol criteriul morfologiei este și el luat în discuție. În plus autorul desemnează vasele în funcție de denumirea actuală din limba română, adăugând acolo unde se cunoaște numele latin sau grec. Este după părerea noastră soluția cea mai bună la ora actuală.

Capitolul al II-lea cuprinde în esență întreaga prezentare a formelor ceramice, am putea spune ca este capitolul de bază al cărții. La Capidava amforele reprezintă aproape jumătate din vasele ceramice, circa 43%. Un lucru demn de remarcat este încercarea autorului de a calcula capacitatea vaselor pe care o raportează apoi la măsurile de capacitate romană.

Volumul mare al amforelor de la Capidava reprezintă un fenomen economic evident care are o explicație. Același fenomen se observă și la Halmyris unde amforele reprezintă 42%. În schimb la Histria și Tropaeum Traiani numărul lor este relativ mai mic. O explicație ar fi locul pe care-l ocupă aceste situri ca puncte de legătură cu nordul Dunării, s-au faptul că în aceste fortificații numărul mare de soldați făcea ca hinterlandul agricol să nu fie suficient pentru hrana lor. La rândul lor amforele sunt subîmpărțite în cele două mari grupe – amfore de transport și a-și adăuga eu și de depozitare și amforele de masă.

Amforele de masă mai reduse numeric nu ridică probleme speciale. Cele de transport, lotul cel mai mare, sunt din punctul nostru de vedere cele mai interesante. Cu o largă circulație, produse în diferite centre, fiecare formă era destinată transportului unui anumit produs, vin, ulei sau sos de pește (*garum*).

Din acest lot piesele ultimelor șase tipuri “*amfore provinciale pontice*” sunt din punctul nostru de vedere cele mai interesante. Chiar dacă nu se poate încă preciza pentru toate tipurile locul atelierului unde au fost executate (excepție fac tipul XIV și XV). Existența unor piese “pontice” sugerează ideea necesității unui volum sporit de ambalaje pentru vehicularea unor mărfuri produse în zonă. O a doua categorie luată în discuție, este cea a vaselor de bucătărie care de altfel și în alte locuri din punct de vedere numeric, este mai redusă decât piesele folosite la servitul mesei. Din acest lot, evident de origine locală, oalele modelate cu mâna și pe roată lentă, ridică o serie de semne de întrebare privind originea lor și populația care le folosea.

Răspunsul pe care-l dă autorul este conceput cu multă prudență, el prezintă doar stadiul problemei, lăsând pentru cercetări viitoare răspunsurile. Interesant totuși de remarcat datarea precisă a vaselor de la Capidava în a doua jumătate a veacului al VI-lea. Trecând apoi la vasele de servit, autorul analizează pentru început vasele din categoria celor de băut. Imensa lor majoritate sunt piese locale care își găsesc analogii curente în provincie.

Făcând notă discordantă, ceramica de masă propriu-zisă este și în număr mai mic, iar proporția dintre import și local este inversă, față de piesele din categoria celor pentru lichide.

Dintr-un număr de 45 de piese, doar una este locală, restul aparținând *Late Roman C Ware*, lotul cel mai numeros, 27 de exemplare și *African Red Slip Ware* (17 piese). Dintre ele trebuie să remarcăm că un număr de 13 fac parte din alte zone ale Capidavei. Ținând seama de analogiile de la Halmyris procentele se verifică, în ceea ce

privește proporția dintre vasele de bucătărie și cele de servit, la Halmyris deși cele din a doua categorie sunt mai numeroase, proporția este sensibil mai echilibrată.

Trecând apoi la categorii de vase cu destinație funerară sau liturgică remarcăm existența în zona edificiului a unor unguentarii a căror formă își au originea încă din epoca elenistică și în sfârșit câteva piese foarte rare cum ar fi o cădelniță din lut (*turibula*) sau trei *ampullae*, dovezi incontestabile nu numai a comunităților de creștini la Capidava, dar și a existenței unor pelerini din provincie.

Un capitol aparte al lucrării tratează piesele utilizate pentru iluminat în principal opaițele. După propria mărturisire a autorului, la Capidava sunt cunoscute aproape 200 de exemplare, dintre care în carte sunt doar 48, deci un sfert, care sunt împărțite în 11 tipuri. Cea mai mare parte dintre ele fiind descoperite în *horreum*, dar există și câteva piese din alte zone ale cetății.

Poate că o abordare integrală a acestui tip ceramic, așa cum se obișnuiește pentru cele mai importante situri greco-romane să rămână o sarcină de viitor a lui Ioan.C. Opreș.

Oricum ar fi lotul prezentat este o radiografie, a formelor de *lucernae*. Dintre ele se remarcă ca volum tipul al II-lea care cuprinde 66 % din lot și care este de altfel bine cunoscut în spațiul nu numai al provinciei Scythia, dar și în restul limesului de la Dunărea de Jos în secolul al VI-lea.

Interesant mi se pare faptul că din lotul prezentat importurile sunt în minoritate. De altfel discuția privind produs local sau de import, este după parerea noastră, mult mai complexă. Doar analizele fizico-chimice credem că în ultimă instanță să ne aducă dovada preremtorie care să tranșeze această problemă, una dintre cele mai importante și controversate ale ceramicologiei. Lucrarea prezentată vine să contribuie la o mai bună cunoaștere a ceramicii romane târzii de pe limesul dunărean aducând în același timp noi

informații privind viața economică a provinciei Scythia Minor în această epocă.

Folosindu-se de o vastă bibliografie privind ceramica, ca de altfel și de o judicioasă împărțire și tratarea a problematicii, autorul aduce o importantă

contribuție la elucidarea multor aspecte luate în discuție. Cartea lui Ioan C. Opreș va fi fără îndoială des folosită de toți cercetătorii români sau străini care se vor ocupa de ceramica romană târzie din partea orientală a imperiului.

Crișan Mușețeanu